

K VÝTCE ANTROPOSOFII OHLEDNĚ RASISMU

Cornelius Bohlen

Odpůrci antroposofie vyjádřili v posledních letech podezření, že antroposofie Rudolfa Steinera v sobě skrývá rysy rasistického pohledu na svět. Víte jistě, jakým druhem pomluv lze dnes dělat „politiku“, protože rasistické názory odporují základnímu společenskému pocitu důstojnosti člověka a lidských práv.

Výtka rasismu proti antroposofii vystoupila ze zákulisí politické zákopové války a jejích instinktů. Od té doby se jako účinná slovní nábojnice levně nabízí všem těm, kdo potřebují pro svůj nepřátelský postoj vůči antroposofii, plynoucí však ze zcela odlišných důvodů, nějaký další prostředek.¹⁰³

Autor těchto řádků si dobře uvědomuje, že běžné nacti- utržení působí na mnohé lidi mocněji než věcný výklad. Také je mu jasné, že lze antroposofii vytrženými citáty z díla Rudolfa Steinera na sto různých způsobů záměrně zesměšnit. To však lze udělat s každým dílem dějin ducha. Dále si stejně dobře uvědomuje i to, že se někteří antroposofové od mnoha výroků Rudolfa Steinera o národech a rasách distancují, přičemž zároveň vykládají jednoznačně antirasistickou a antinacionalistickou orientaci antroposofie.¹⁰⁴ Je mu rovněž známo, že existují jednotlivé dílčí případy, v nichž

103 Shledal jsem jako velice politováníhodné, že ekumenická pracovní skupina církví ve Švýcarsku považovala za nutné přimísit do své konference o „Antroposofii a křesťanství“ také příspěvek o údajných rasistických a nacionalistických rysech antroposofického obrazu světa. Nepočítalo se pro toto téma s příspěvkem antroposofického řečníka k tomuto tématu, ačkoli církev ohlásily toto rokování jako dialog. Proto chceme uvítat, že ekumenická pracovní skupina vzala tento svůj zamýšlený dialog vážně a nabídla prostor k zaujetí stanoviska v této publikaci.

104 Flensburger Hefte, č. 41, 6, 1993, tematický sešit „Anthroposophie und Rassismus“.

příslušníci „antroposofického“ hnutí podléhají slovem i perem těm nejtemnějším nacionalistickým myšlenkám - jde o rozptýlené případy, jimž je však třeba věnovat pozornost a od nichž se zástupci antroposofie hned po jejich uvedení na veřejnosti co nejrozhodněji veřejně distancovali. A konečně chce vyznat své přesvědčení, že by rasismus nebo nacionalismus jakéhokoli druhu vzbudil ve vztahu k antroposofickému obrazu světa ty nejvážnější pochyby ohledně diskutovaného názoru na svět.

Rudolf Steiner - podezříváný z rasismu a nacionalismu? Právě on? Myslitel filosofie svobody, jehož nejvyšším celoživotním ideálem bylo, že jsou člověku právě jakožto individuu zadávány hádanky ohledně světa, a to bez ohledu na rasu, národ, pohlaví, povolání, původ atd.

Tento badatel ducha a zakladatel antroposofie, který každou řádku, každé slovo svého obsáhlého, mnoho svazků čítajícího souborného díla zakládal na úsilí prozkoumat obecnou lidskou přirozenost tak, jak zvláštním způsobem žije v každém člověku. Životní praktik, který povolal k existenci celou řadu mezinárodních sociálních podniků: waldorfské školy, léčebně pedagogické stacionáře, biologicko dynamické zemědělské hospodaření, eurytmické umění pohybu, umění řeči, antroposofickou medicínu atd., které praktikují lidé nejrůznější národní příslušnosti ve všech oblastech světa. Umělec, pod jehož vedením zřídily osobnosti sedmnácti národností stavbu Goetheana ve švýcarském Domachu jakožto znamení bratrsky působícího umění a vědy - zatímco všude okolo vedly státy světa s vybičovaným nacionalistickým rozjitřením zničující boje první světové války, s nimiž se Rudolf Steiner neúnavně vypořádával. Podezření z rasismu a nacionalismu by se pak člověku muselo jevit jako přinejmenším sporné!

Nejhalasnější a nejpoupatnější podezření z rasismu projevila ekologicko-socialistická politička Jutta Ditfur-

hová. Podívejme se tedy na ně blíže, neboť se na tento pramen odvolává i Georg Otto Schmid. Ditfurthová tvrdí, že základem celého antroposofického pohledu na svět je nauka o rasách, a stupňuje své tvrzení až k výčitce: „K podstatě antroposofie náleží její těsné spojení s fašismem.“¹⁰⁶ Snaží se to pak v celé jedné kapitole dokázat představením osobnosti W. G. Haverbecka a organizací, k nimž příslušel. Haverbeck, bývalý nacist, se po válce dostal do kontaktu s antroposofií a smísil své nacistické a extrémně pravicové myšlenky s myšlenkovým obsahem antroposofie.

Jak z toho lze tedy usuzovat na fašistické tendence antroposofie? Za prvé: podobné osoby nedokazují vůbec nic, objevují se totiž všude, a dále: kdo by soudil, pokud by nějaká fašistická osobnost zneužila ke svým účelům například Goetha nebo církve, že fašismus náleží k podstatě Goetha nebo církve? Avšak takto usuzuje politickou agitací zkalená „logika“ J. Ditfurthové. Je Haverbeck jakýmkoli způsobem pro antroposofii reprezentativní? Ne, naopak: Ditfurthová zamlčuje, že ho „křesťanské společenství“, které je antroposofii blízké, po několika letech vyloučilo ze své farnosti. Stejně tak „přehlédla“ i to, že Haverbeckova pozdější kniha, v níž autor Steinera přejímá pro své nanejvýše podivné nacionalistické myšlenky, byla ze strany antroposofii jako první důkladně a veřejně podrobena kritice a odsouzena.¹⁰⁷

Co tedy Haverbeck skutečně dokazuje? To, že lze antroposofii zneužít. Čím je tedy v skutečnosti Ditfurthové tvrzení o fašismu antroposofie? Je to nestydatá lež, kterou nelze vylepšit ani tím, že byla opsána a převzata bez řádného prozkoumání celé věci.¹⁰⁸ Pokud spočívá politický antira-

106) Jutta Ditfurth, Feuer im Herzen: Plädoyer für eine ökologische linke Opposition, Hamburg 1992, str. 222n.

107) Jde o: Werner Georg Haverbeck, Rudolf Steiner - Anwalt für Deutschland, München 1989, kniha, která chce postavit myšlenky R. Steinera do služeb revizionistického zkreslení dějin. Viz k tomu následující příspěvky významných antroposofii: Christoph Lindenberg, „Mißbrauch und Verdrehung“ a Sergej O. Prokofieff, „Wessen 'Anwalt'“

- ist Haverbeck?“, obojí v časopisu Die Drei. č. 12, 1989, str. 910nn.
- 108) Dítfurthová se odvolává především na V. Wtílka, který již před ní vydal spisek s podobnými neohranými tvrzeními: Volkmar Wolk, NeueTrendu im ökofaschistischen Machwerk, v: R. Hethey/P. Kratz (vyd.), In besler Gesellschaft: Antifa-Recherche zwischen Konservatismus und Neo-Fns- chismus, Gottingen 1991. Dále Dítfurthová mnohokrát sahá po obsáhlá materiálové studii, v níž však jsou teosofie a antroposofie posuzovány veskrze diferencovaněji a nejsou záměrně falšovány, jak je tomu u „žurnalisticky“ pracující Dítfurthové: Eduard Gugcnberger/Roman Scheldlenku,

sismus a antifašismus Ditfurthové v tom, že člověk nejprve odloží svůj zdravý lidský rozum, pak bohužel celá věc nebude mít mnoho do sebe. Je však skutečností, že myšlenkové hodnoty antroposofie nemají s fašismem ani to nejmenší společné. Rudolf Steiner byl zapříisáhlým odpůrcem národně státní mocenské politiky Německa po první světové válce a byl solí v očích tehdejších kruhů z předpolí rodícího se nacismu. Traduje se, že byl na jejich listině osob určených k zavraždění; jeho veřejná přednášková činnost pro tisíce posluchačů byla roku 1922 pozastavena poté, co začaly nacistické skupiny pořady narušovat a pokusily se o atentát na Steinera.¹⁰⁹ V Německu byla za nacistické diktatury antroposofie od roku 1935 zakázána a v následujících letech byla všechna antroposofická zařízení zrušena a potlačena. Totéž se opakovalo ve stalinistickém sovětském Rusku.

Posouzení antroposofie od Geoga Otto Schmida je diferencovanější než je tomu u Ditfurthové. Schmid shledává, že se rasismus a nacionalismus v praxi vůbec neobjevují, že důležité tu jsou naopak obecné aspekty antroposofie a že představy o rasách hrají v celkovém díle Rudolfa Steinera pouze vedlejší roli. Přesto se nedokáže vůči antroposofii zdržet výtky, že byla prosazována „rasistickými“, „nacionalistickými“, „eurocentrickými“ a „germanofilními“ myšlenkami.¹¹⁰ Dokonce dále vyvozuje, že z myšlenkové stav-

Mutter Erde, Magie und Politik: zwischen Faschismus und neuer Gesellschaft, Wien 1987. Dějepisné standardní dílo o rasismu mimo jiné zcela jasně prohlašuje: „Teosofie sama nebyla rasistická... Ale rasismus se nakonec s teosofií sdružil. Teosofie mohla ve skutečnosti být docela dobře nositelkou nového humanismu. Roku 1913 v Berlíně Steinerem založená Antroposofická společnost spojila spiritualismus se svobodou a universalismem.“ George L. Mosse, Die Geschichte des Rassismus in Europa, Frankfurt am Main 1990, str. 119n.

- 109) Viz obsáhlá biografie od Gerharda Wehra, Rudolf Steiner, Freiburg im Briesgau 1982, str. 326nn.
- 110) Odvolávám se následně na písemnou verzi přednášky Geoga Otto Schmida, jak byla přednesena na konferenci a kterou mi autor laskavě poskytl: „Die Antroposophie und die Rassenlehre Rudolf Steiners zwischen Universalismus, Eurozentrik und Germanophilie.“ Zpracování

této přednášky je otištěno v tomto sborníku. Je nemožné zabývat se zde všemi početnými věcnými chybami. Chci však poukázat také na to, že v hojném počtu dostupné souhrnné prezentace antroposofie ze strany církve podle mého výtku rasismu neobsahují.

by antroposofie nutně hrozí nebezpečí rasismu. A k rasismu antroposofie uvádí: „Kritika Jutty Dittfirthové tedy zasahuje strukturální slabinu Steinerovy koncepce. Problém, který vyplývá z výstavby celé teorie, se nestává silně nakažlivým pouze proto, že se Steiner o neevropských národech vyjadřuje poměrně vzácně.“ Problémem je rasismus antroposofie a pro G. O. Schmida typická argumentace: Ten **předpokládá** jako rasismus v antroposofii podstatný; protože jej však **ne-může** zcela uchopit, prostě jej **zařazuje** a **vynalézá** důvod, proč se neprojeví skutečně a přímo; doplňme zde, že důvod vynalezený pro tento účel je také **chybný**, neboť R. Steiner hovořil o neevropských národech tak často, že si můžeme ušetřit důkaz, který si každý může v jeho díle stonásobně nalézt. A ještě jeden příklad „logiky“ G. O. Schmida: Ví a zcela správně podává, že univerzální tendence v díle Rudolfa Steinera je pro antroposofy důležitá a že ti v jejím správném pochopení národů vidí prostředek proti nacionalismu. K tomu připojuje poznámku: „Tak tomu může být jen pro toho, kdo přijímá nauku o reinkarnaci. Jinak zůstávají rasistická setba, eurocentrismus a jisté germanofilní rysy ve Steinerově díle rušícími prvky.“ Opět tedy musí okamžitě zpochybňovat vše, co se mu nehodí do jeho domněnek. Avšak za prvé není jeho rozlišování mezi univerzálními stránkami lidského bytí a mezi takovými, které jsou vázány na rasy či národy, vůbec vázáno na teorii reinkarnace, a v mnohém ohledu ani antroposofii, což zde Schmid chce opět pouze **podřadit**. Podle toho by pak musel zpochybňovat i sama lidská práva, pokud by se týkala i někoho, kdo je přesvědčen o reinkarnaci. A za druhé: pokud někdo nebere teorii o reinkarnaci vážně, je to samozřejmě jeho věc; pokud ji však antroposofie zastupuje, a tím tedy podstatně rozšiřuje univerzální stránku lidského bytí oproti té, která je vy-

mezena národem nebo rasou, pak zde jde o skutečnost, kterou je třeba vzít v úvahu: otázkou zde nebyl rasismus nebo teorie reinkarnace pana Schmida, nýbrž údajný rasismus an- troposofické myšlenkové stavby.

Dosti však o podivně zkalené logice těch, kteří chtějí její pomocí předhazovat antroposofii rasismus a nacionalismus.

Chceme jen ještě poukázat nato, že „sociální“ angažovanost kritiku vede k tomu, že sami ani jediným slůvkem nezo- hledňují široce doložené sociální myšlenky antroposofie. „Eurocentrismus“ a „germanofilii“ ponecháme stranou, neboť jaký by tu byl důvod vytýkat Rudolfu Steinerovi, že se cítil být veden k tomu, aby se držel lepších stránek německého ducha? Snad šlo skutečně o jeho sociální prozíravost a lásku k Německu a Evropě, když se po první světové válce a během německé revoluce ze všech svých sil pokoušel podnitit mezinárodní hnutí za trojí členění sociálního organismu. Hnutí, které by zjevně bylo schopno přinejmenším mocně působit proti pádu Německa a rozdělení Evropy, způsobenému dvanáctiletou démonií národního socialismu. Snad by ho někdo mohl pokládat za nepraktického sociálního snílka, protože se mu to nezdařilo; ale ve zpětném pohledu se nám vůbec nebude zdát nepraktický jeho názor, že je třeba učinit všechno, neboť šlo o život a smrt střední Evropy, která šla svou cestou - a protože k tomu, přinejmenším u Němců, našel příliš málo sluchu a ochotných rukou. Ono trojí členění sociálního života na tři samostatně se spravující oblasti duchovně kulturního života, podporované dnešními sociálními poměry a zastávané Rudolfem Steinerem, demokratického právního a státního života a od této politické oblasti odděleného hospodářského života ani dnes nepostrádají nic ze své naléhavé aktuálnosti. Poukazujeme na ně v této souvislosti proto, že si toto trojí sociální členění uchovává trvalou tendenci, **působit** právě **proti** nacionalisticky působící kumulaci moci na státní či hospodářské úrovni.

Jak to tedy vypadá s údajně rasistickými a nacionalistickými rysy antropologického obrazu světa nyní? Nuže: Antroposofie jakožto dílo Rudolfa Steinera obsahuje mimo jiné několik výkladů o rasách lidstva a dále množství charakteristik různých národů. Zde se vyskytuje několik výroků, které, **pokud** jsou vyňaty z vlastní souvislosti, mohou u nejednoho člověka pochopitelně snadno vyvolat **zdání** rasismu či

nacionalismu - stejnou měrou však je jisté, že každá zkouška světonázorového základu a myšlenkového potenciálu antroposofie poskytne výsledek, **že je jí rasismus nebo nacionalismus tak vzdálen, jak jen to je možné.** To by však ale znamenalo, že jsou podobné výroky chápány a používány pouze rasisticky, aniž by ve skutečnosti opravdu rasistické byly. Ti, kdo chtějí dokazovat hodnocením různých výroků svůj kritický ostrovtip, pak záměrně zamlčují že Rudolf Steiner, na hony vzdálen tomu, aby podlehl podobným tendencím své doby, často hovořil o nacionalismu jako o nebezpečí moderních dějin a sám se na toto téma vyjádřil naprosto jednoznačně: **Protože ničím se lidstvo nepřiblíží svému úpadku tolik, jako pěstováním rasových, národních a pokrevních ideálů.**¹¹² **Podobná slova, kterých lze nalézt ještě mnohem více a jež jsou již dlouho doložena,**¹¹³ je možno odvodit z mnoha různých hran tohoto jiskrného ducha. Avšak vůbec je nerespektovat a vědomě je obcházet, to přece jen znamená, že někomu nezáleží na věcném pohledu, nýbrž na jednostranném zkreslování. Přirozeně: antirasistická kritika by se špatně vyjímalá, pokud by se mělo ukázat, že je kritizovaná osobnost ještě mnohem radikálnější a důkladnější antirasistou než kritik sám.

Jako ty nejprostší předpoklady všeho posuzování národů a ras v souvislosti díla Rudolfa Steinera je třeba uvést:

1. Základem antroposofického pohledu na svět je svoboda lidského individua.
2. Podstata antroposofické duchovnědy spočívá v představení fyzického, duševního a duchovního uspořádání člověka tak, jak existuje nezávisle na jakýchkoli dílčích odlišnostech mezi lidmi.
3. Dnešní lidské rasy jsou v antroposofickém pojetí pouze doznívajícími zbytky prastarých stavů lidstva, přičemž současné přetrvávající členění lidstva do ras v blízké budoucnosti lidstva zcela zmizí.

112) Rudolf Steiner, Die spirituellen Hintergründe der äußeren Welt, Der Sturz der Geister der Finsternis, S V177, přednáška v Dornachu dne 26.10.1917.

113) Karl Heyer, Rudolf Steiner über den Nationalismus, Basel 1993.

4. Veškeré antroposofické chápání národů a ras se nevztahuje bezprostředně na lidské jednotlivce, kteří k té které rase náležejí, nýbrž na vnější a relativní podmínky jejich bytí.

Každý z těchto předpokladů bude vysvětlen v následujících řádcích:

1. Prvním souhrnným zásadním dílem Rudolfa Steinera byla **Filozofie svobody**. V ní je podáno, jaký světový názor jako filozofický myslitel zastával. Nikdy se od něj neodchýlil, tento pohled zůstal vědeckou bází celého jeho životního díla. Člověk jako individuální bytost je zde postaven vysoko nad jakoukoli svou podmíněností rasou, národem, pohlavím atd. Dát vyrůst lidskému jednání z objektivního poznávání a fantazie svobodné dílčí osobnosti bylo nejvyšším ideálem tohoto podrobně zdůvodněného filozofického pojetí: ***Jak má každý jedinec myslet, to nelze odvodit z nějakých druhových kategorií. Zde je směrodatný jedině a pouze jedinec. Stejně tak málo lze určovat z obecných lidských charakterů, jaké cíle chce jedinec svou vůlí prosazovat. Kdo chce pochopit každého jedince, musí proniknout až do jeho zvláštního bytí, a ne se zastavit u jeho typických vlastností. V tomto smyslu představuje každý jednotlivý člověk problém. A veškerá věda, která se zabývá abstraktními myšlenkami a druhovými pojmy, je pouhou přípravou na ono poznání, kterého se nám dostane, když nám určitá lidská individualita sdělí svůj způsob nahlížení na svět, a na další poznání, které získáme z obsahu vůle dotýčné osobnosti.***¹⁰⁵ Tento názor zůstal v základu celé výstavby antroposofie v teorii i praxi, která je svým požadavkem sociální důvěry v individuální sílu bližního určující i pro pozdní sociální studie Rudolfa Steinera. Proto zde klademe na tuto skutečnost důraz, neboť se nám zdá, že v sociálním životě naší doby může být skutečným protipólem rasistických, nacionalistických a jiných

¹⁰⁵ Rudolf Steiner, Die Philosophie der Freiheit: Grundzüge einer modernen Weltanschauung, SV 4, kap.: Individualität und Gattung.

kolektivistických scestností pouze takový pohled na svět, který může zastupovat svobodu lidské osobnosti; protože zmíněné mylné cesty spočívají v tom, že uzná- v aj í národ, rasu, stát atd. za rozhodující mocnosti života, kterým se jednatel musí podřítit.

2. Vlastní podstata antroposofie spočívá ve spirituálním poznání věčné přirozenosti člověka podle těla, duše a ducha a v jeho časovém uskutečňování ve vývoji světů. Všechny antroposofické základní pojmy a dílčí výsledky antroposofie spočívají v obrazu člověka, který je pro všechny lidi jednotný, univerzální. Ten pak je dokonce oproti obvyklým vědeckým představám o člověku navíc podstatně rozšířen a prohlouben, protože sleduje v plném obsahu jednotu lidského uspořádání též v duševní a duchovní oblasti dále přes hranice smrti a zrození. Nauka o rasách či národech v **žádném případě** není základem antroposofie, jak to nejhrušším způsobem chtějí chybně prezentovat J. Dítfurthová a jiní.¹⁰⁶ Ve skutečnosti spatřuje antroposofické chápání v národech a rasách pouze zvláštní rysy lidské přirozenosti, která je pro všechny lidi jednotná.

3. Antroposofické dílo Rudolfa Steinera obsahuje několik podstatných představ o vývoji, jednotě a různosti lidských ras. K tomu je třeba nejprve podotknout, že je přitom teosofická nauka o rasách nezaměnitelná s antroposofickým pojetím, což všichni kritikové směšují - doklad nedostatečné rozlišovací schopnosti. Rudolf Steiner zastupoval své poznatky vždy samostatně a nezávisle na obsazích teosofické tradice, a to i přesto, že sám zpočátku působil v rámci teosofické společnosti. V závažných sporech, které se týkaly otázky Krista, se antroposofické hnutí oddělilo od teosofické společnosti, takže záměna antroposofie a teosofie se rovná tvrzení,

106 Pro nepoučeného je třeba uvést na pravou míru poznámkou: V souborném díle Rudolfa Steinera nalezneme hrubým odhadem pouze asi tucet kapitol a přednášek, zabývajících se vůbec tematikou lidských ras jakožto hlavním tématem; to je skutečně málo na souborné dílo, které čítá cca 45 svazků spisů a několik tisíc prepisů přednášek.

keré by chtělo pokládat rozvedené lidi dále za manželský pár. Co se tedy týká vztahu Rudolfa Steinera k teosofickým rasovým naukám, pak již jeho první publikace přistupovaly k této otázce s podstatnou kritikou: v nejvzdálenějších okolnostech lidské minulosti **se teprve vytváří to, co nyní nazýváme rasami. To si pak uchovává svůj „rasový charakter“ v době atlantického vývoje, ve čtvrtém hlavním stavu, a dále pak až do naší doby pátého hlavního stavu. Avšak již na konci našeho pátého věku pozbude slovo „rasa“ opět zcela svého významu. Lidstvo bude v budoucnosti rozčleněno na části, které již nebude možno označovat jako „rasy“. V tomto vzahu bylo napácháno hodně zmatků prostřednictvím dostupné teosofické literatury ... Tam je vývoj světů představen tak, jako by se „rasy“ měly opakovat věčně stejným krouživým způsobem v koloběhu světů. Tak to však v žádném případě není. Také to, co si zaslouží být nazýváno „rasou“, VZNIKÁ a ZANIKÁ.¹¹⁶**

Zdůrazněme, co vždy znovu zastával Rudolf Steiner: skutečně podstatný význam má rozčlenění lidstva do ras pro antroposofický pohled na svět pouze v předdějinné epoše, ležící několik desítek tisíc let nazpět; od té doby působí v naší přítomnosti pouze dozvuky rasového členění, které v blízké budoucnosti lidstva zcela zaniknou ve prospěch jiného členění mezi lidskými jedinci. Bylo by tedy pro antroposofii zcela v rozporu s tím, co ona sama uznává jako pokračující průběh světa, kdyby chtěla přikládat dnešním rasám něj akou zvláštní závažnost. Rudolf Steiner zdůvodňoval veškeré antroposofické poznání a veškerá s ním související sociální zařízení tak, že měla být přístupná ve smyslu internacionalismu bez rozdílu každému člověku.

4. Kdo chce správně posoudit výklady Rudolfa Steinera o národech a rasách, musí vzít v úvahu ještě jinou základní představu. Vše, co k tomu tehdy Rudolf Steiner přednášel, má jeden mnoha způsoby vyjádřený předpoklad, a sice že jsme schopni rozlišovat mezi člověkem jako individuální bytostí a jeho příslušností k

různým podmínkám, ve kterých žije. Člověk jako jedinec je něco zcela jiného než člověk z hlediska své příslušnosti k určitému národu nebo rase, vyznání atd. Soudy Rudolfa Steinera týkající se národa nebo rasy se nevztahují na konkrétního jednotlivého člověka, nýbrž jsou zamýšleny jako charakteristika toho kterého zmi-

116) Rudolf Steiner, Aus der Akasha-Chronik, S V II, kap.: Das Lebender Erde. Tyto články pochází z let 1904 - 1908; je zcela mylné se domnívat, že by se Steinerovo pojetí ras mělo v průběhu jeho teosofické a posléze antropo- sofické činnosti nějakým zásadním způsobem změnit.

ňovaného uskupení jako takového, která se jednotlivého člověka **týká** pouze zprostředkovaně tím, že představuje pouze jeden z faktorů jeho vnějších existenčních podmínek. Stejně tak málo, jako lze určit konkrétní rostlinu podle okolních podmínek půdy, vzduchu a světla, přestože zmíněné faktory jistě přímo působí na její růst a zvláštní utváření, o nic více nelze získat jasnou představu o jednotlivém člověku tůn, že uděláme například průzkum v jeho národě, ačkoli ten ve skutečnosti spoluurčuje jeho bytí a propůjčuje mu zvláštní zbarvení.

Ten, kdo respektuje uvedené předpoklady, musí vědět, že rasisitické nebo nacionalistické smýšlení nutně musí být antroposofii vzdálené. Kdo je nechce vzít na vědomí, musí být zcela zbaven práva posuzovat zmíněné věci, neboť pohled na svět nelze posuzovat, aniž by člověk respektoval jeho nejprostší předpoklady.

Těmito předpoklady ještě nebylo ani v nejmenším zmíněno to, co antroposofická duchověda míní svými výroky o lidských rasách a životě národů. V každém případě zastupuje rozsáhlé duchovní poznání světa, které počítá s dějinnými vývojovými periodami a duší národa jako reálnými duchovními věcnými obsahy. Nevidí v nich pouze libovolné nahromadění náhodných dat na základě nevysvětlitelné „kulturní tradice“, jak dnes často činí historická věda a etnologie. Impulsy dějinného a národního života se rodí při pozorování nejprve v představách a motivech jednání člověka ještě dříve, než se mohou stát historickou tradicí. Již to samo dokazuje

jejich duchovně duševní původ. Antroposofická duchověda tedy metodicky a obsahově ukazuje, jak je třeba sledovat dějinný a národní život lidstva až k nadsmyslovým oblastem, v nichž lze teprve nalézt duchovní realitu toho, co působí v konfiguraci určité doby nebo určitých zvláštních vloh toho kterého národa. Proti veškeré diferenciaci pak působí impuls Krista, který lidi jednotně pojí, protože se spojil s nitrem celého lidstva a stojí nad veškerým jeho rozdělením.

Nuže, v antroposofii se skrývá množství poznatkových výsledků o dějinném vývoji, vnitřním charakteru národů a také ras. A zde se skrývá vlastní problém, zdroj veškerého nedorozumění: Kdo vnáší do výsledků antroposofického poznání své osobní preference a averze, kdo je začíná - jak se říká - brát jako ohodnocení, ten se snadno dostane k tomu, že začne jednoduše směšovat rozsah, intenzitu a obsahové určení dotyčných antroposofických výsledků s vlastními osobními pocity, a nutně pak uvidí jednostrannosti tam, kde vůbec nejsou. Toto platí stejně pro antroposofy jako pro pozorovatele vně antroposofie, jak ukazuje smutná a politováníhodná skutečnost: že totiž ojedinělí antroposofové směšují své subjektivní nacionalistické zploštělé představy s myšlenkovým pokladem antroposofie. **Pouze** v tomto smyslu lze také hovořit o skutečném vnitřním nebezpečí antroposofického myšlenkového pokladu, totiž není-li právě tehdy chráněn před zkreslením, zneužitím a osobní zaslepeností. Avšak s antroposofií a Rudolfem Steinerem to nemá vůbec nic společného, neboť Rudolf Steiner, který sám velice dobře znal nebezpečí svých poznatků a výslovně před ním varoval,¹¹⁷ ze zásady odmítal veškerá „hodnocení“ v této oblasti poznání, protože věděl, že zde zachází s prezentací objektivních nadsmyslových skutkových podstat. Jistě přitom často odíval své obsahy poznání do slov, která znamenají i zapojení citového života. Tato skutečnost však nemění nic na tom, že se zde jedná o obsahy poznání, které lze zkoumat výlučně

s ohledem na danou věc a u nichž by osobní hodnocení znamenalo výslovné nebezpečí. Musí tedy zůstat zcela ze hry. Samozřejmě lze pokládat antropologické poznatky za nesmysl nebo je možno dokonce zastupovat zcela odlišné, avšak přesto je třeba posuzovat je pouze podle jejich obsahu vzhledem k pravdě - o níž však osobní hodnocení nevypovídá vůbec nic.

Kdo by chtěl například pokládat představy Rudolfa Steinera o indiánské rase¹¹⁸ v západní oblasti země jako o rase,

117) Rudolf Steiner, Die Mission einzelner Volksseelen im Zusammenhang mit der germanisch-nordischen Mythologie, SV 121, přednášky v Kristiánii, Oslo, z 11.6. a 17.6.1910. - Tyto přednášky, které Steiner sám publikoval, je třeba považovat za základní dílo antroposofie z hlediska názorů na rasy a národy v dějinách; zde se však již jako základ předpokládá znalost antroposofického univerzálního obrazu člověka.

kteří vykazují tendenci ke stárnutí a odumírání, jako rasistické, ať si nyní udělá ve věci jasno: nejsou zde lidé, kteří náležejí k této rase; uvedená tendence působí po celá tisíciletí, přičemž i všechny zbývající rasy procházejí proměnami a jdou vstříc zániku; a uvažme i to, že jsou ve stejné představě uvedeny **všechny** další lidské rasy **stejným způsobem** jako jednostranně zvláštní podoby tělesné konstituce, které souvisí s vnitřním poměrem sil toho kterého určitého věkového období; dále je třeba mít na zřeteli, že Rudolf Steiner při svém popisu Indiánů hovořil vždy s největším respektem o jejich původní a vysoké spiritualitě; a nakonec je třeba se ptát, zda je třeba považovat za „snižující“ a „rasistický“

I jev, při němž například jako holou skutečnost pozorujeme odumírající tendenci skupiny starších lidí ve srovnání s mladšími. Rudolf Steiner v žádném případě - zde si člověk může být jist - nespojoval s tímto a podobnými výroky žádné osobní hodnocení - a ten, kdo je zde chce přece jen vidět, může to udělat, avšak musí si dát líbit výtku, že on **sám** sem jako první vnesl „rasistický“ smysl, ať už ho tam sám chce mít, nebo jej chce potírat. Je samozřejmé, že **jakýkoli** a jakkoli

formulovaný obsahově určený soud o jisté rase nebo národu **může** být přijímán jakožto hodnotící: kdo je materialista, bude vidět ve spiritualitě Indiánů tu nejprimitivnější pověru; kdo má rád archaické duchovní formy života, bude ji obdivovat atd. Stejně tak jako lze říci, že Indiáni představují ustupující odnož lidských ras, stejně dobře je lze označit za staršího a moudřejšího sourozence ostatních ras, protože jde v podstatě o totéž, o pouhou hm se slovy. Právě o to Rudolfu Steinerovi nešlo, nechtěl povyšovat subjektivní hodnocení, nýbrž záleželo mu na tom, aby představil skutečné poměry tak, jak se projevily ve výsledcích jeho duchovnědy. Chceme jen ještě dodat, že výpověď typu uvedeného příkladu o indiánské rase musí pro každého zůstat pouhou hypotézou, než se dostaví pochopení plynoucí ze skutečné souvislosti.

Určitý svým způsobem závažný nesmysl pak můžeme odhalit také v pouhém sestavení citátů, jak to dnes dělají

118) Tamtéž jako póza 117, SV 121, přednášky z 10. 6. a 17.6. 1910.

mnozí antroposofové vzhledem k tematice ras v díle Rudolfa Steinera neboť pouhý výčet hodnocení nesrozumitelné a nepochopené hromady Steinerových citátů nemá nic společného ani s antroposofickým poznáním, ani se zcela obyčejným rozumovým pochopením věci.

Rudolf Steiner sám spatřoval v pravdivém pochopení národů sociální dobovou nutnost, protože celé lidstvo je dnes vzájemně provázáno bezpočtem sociálních vláken, avšak pochopení nadání a potřeb obyvatelstva jiných kontinentů může člověk dosáhnout pouze prostřednictvím duchovního poznání - právě tak jako pochopení úloh a omezení národa, k němuž náleží. Proto chceme na závěr uvést v plném znění jednu pasáž, která by mohla ilustrovat, s jakým postojem vždy chápal své pojetí národů **sám** Rudolf Steiner. V této souvislosti jde o rozlišení lidstva na východ, střed a západ, které Rudolf Steiner často charakterizoval z nejrůznějších stran, protože je pro dnešní dějinné a sociální poměry tun nejdůležitějším: **Ano, dnes už nepoznáváme tajemství naší civilizace, pokud nejsme schopni rozčlenit tři impulsy, v nichž se jedná o vzestup naší civilizace, na části našeho zemského povrchu; pokud nevíme, že umírání se podle kosmogonie skrývá v talentech angloamerického světa, touha po svobodě pak spočívá v evropském světě, touha po altruismu a takovém smýšlení, které, pokud je ve skutečnosti správně použito, vede k socialismu, je k nalezení vlastně pouze v asijské kultuře. Amerika, Evropa, Asie mají každá po třetině z toho, o co je třeba skutečně usilovat, aby byl možný nový vzestup, nová výstavba naší kultury.**

Z těchto základů dnes musí vycházet a myslet ten, kdo to myslí vážně a upřímně s prací na novém utváření naší kultury ... Řekl jsem: podíváme-li se na naši kulturu s jejími okamžiky úpadku, musíme nutně získat dojem, že nemůže být zachráněna, pokud lidé neuznají: jedno má ten, to druhé onen, třetí věc zase jiný, pokud se lidé po celé zemi nesejdou k velkorysé spolupráci a skutečnému

uznání toho, čeho jednotlivec v absolutním smyslu nemůže sám ze sebe dosáhnout, nýbrž čeho může být dosaženo jedině tím, kdo je k to-

119) Například: Flensburger Hefte, č. 41 - srov. pozn. č. 105, str. 169.

mu, pokud to tak mohu říci, předurčen. Pokud dnes chce Američan sám ze sebe kromě kosmogonie vybudovat také ještě svobodu a socialismus: nedokáže to. Pokud by chtěl dnešní Evropan k založení impulsu svobody objevit také ještě kosmogonii a altruismus: nedokáže to. Stejně tak nemůže Asiat uplatňovat ještě něco jiného než svůj odedávna vžitý altruismus. Pokud by byl tento altruismus přejímán jinými masami zemského obyvatelstva a proniknut tím, k čemu mají talent zase oni, pak teprve bychom se dostali skutečně kupředu. Dnes je lidstvo odkázáno na spolupráci, jestliže má různé talenty... Anglo-Amerika má talent ke kosmogonii; Evropa má talent ke svobodě; Asie má talent k altruismu, k náboženství, k sociálně ekonomickému řádu. Tato tři smýšlení musí pro celé lidstvo splynout. Musíme se stát světovými lidmi a ze stanoviska světových lidí též musíme působit. Pak může jednoho dne přijít to, čeho si doba opravdu žádá.¹²⁰

120) *Rudolf Steiner, Soziales Verständniss aus geisteswissenschaftlicher Erkenntnis, SV 191, přednáška v Domachu z 10. 10. 1917.*